

Ватаманюк Г. П. Дидактична гра, як засіб розвитку музичних здібностей дошкільників / Г. П. Ватаманюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету : зб. за підсумками звіт. наук. конф. викл. і асп., 18–19 квіт. 2007 р. : вип. 6, у 3 т. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Поділ. держ. ун-т, РВВ, 2007. – Т. 1. – С. 135–137.

УДК 372.3 : 78

Ватаманюк Г. П

ДИДАКТИЧНА ГРА, ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДОШКІЛЬНИКІВ

***Анотація.** У статті йдеться про значення ігрової діяльності в музичному розвитку дошкільників. Висвітлюється питання розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку на основі використання музично-дидактичних ігор.*

Зроблена спроба систематизувати види музично-дидактичних ігор у зв'язку із розгортанням ігрових дій і постановкою дидактичних завдань.

***Ключові слова:** музичний розвиток, музичні здібності, дидактична гра, ігрові дії, дошкільники.*

Постановка проблеми розвитку музичних здібностей дошкільників актуалізується у зв'язку зі зростаючою тенденцією байдужого ставлення до потреб музичної освіти, відчуженням від музичної культури та духовності особистості, втрати вихованням ціннісних орієнтацій, перетворення його на «утилітарно-цілеспрямоване» навчання якого-небудь одного виду музичної діяльності, а також недостатністю забезпечення музичною й методичною літературою дошкільних закладів. Цей процес відбувається на фоні активного напливу «низькопробної» беззмістовної музики у засобах масової інформації.

Проблема розвитку в дітей музичних здібностей на основі використання музично-дидактичних ігор не нова. Окремі її аспекти були й залишаються у полі зору, психологів, фізіологів, педагогів, музикознавців, науковців (С. Рубінштейн, Б.Теплов, Б.Ананьєв, К. Тарасова. Л.Венгер, Є.Голубева, І.Сеченов, І.Павлов, П. Анохін, Н.Лейтес, В.М'ясищев, С.Науменко.

Питання розвитку музичних здібностей у дітей дошкільного віку на основі використання музично-дидактичних ігор – на сьогоднішній день є дещо спрощеним в освітньо-виховному процесі дошкільних закладів, тому *метою* даної статті є висвітлення його окремих аспектів, а саме значення гри у музичному розвитку дитини, її місце в системі роботи дошкільного закладу як *засобу* розвитку музичних здібностей дитини та як однієї з *умов* її всебічного розвитку, що ґрунтуються на наукових дослідженнях вчених та практичному досвіді.

У статті робиться спроба уточнити *види* та *структуру* музично-дидактичних ігор, *чинників*, що їх визначають (розгортання ігрових дій, постановка дидактичних завдань) та показати *залежність* зміни *структури* гри від її *типу*.

У системі роботи дошкільного закладу *дидактична гра* є одним із засобів навчання і всебічного розвитку дошкільників. У своїх останніх працях із сенсорного виховання О.Усова називає дидактичні ігри та іграшки провідним дидактичним засобом [1].

Вітчизняна педагогіка дидактичну гру вважає одним із засобів всебічного розвитку дитини, виховання її розумових здібностей і моральних якостей, а також засобом навчання. Великий вклад у розробку питання про дидактичні ігри внесли С.Тихеєва, Л.Артемова, Л.Усова, С.Радіна, Н.Веглугіна та ін. Вони визначають, що дидактичні ігри відкривають перед дитиною шлях до застосування одержаних знань у життєвій практиці. Але дидактичні ігри дадуть хороший результат лише тоді, коли керівник чітко уявлятиме, які завдання можуть бути вирішені в процесі їх проведення.

Музично-дидактична гра є одним із засобів музичною розвитку дітей [2]. Вона є природною формою їх розвитку, ефективним засобом залучення до самостійної музично-творчої діяльності та пізнавальної і творчої активності.

Неоціненний внесок у методологію гри, з точки зору її навчальної, виховної, пізнавальної функцій, внесли К.Ушинський. А.Макаренко. В.Сухомлинський. На підставі особистого практичного досвіду вони довели, що дидактична гра формує психіку, творчу фантазію, мислення, активізує сприйняття матеріалу. «У грі

розвиваються творчі здібності особистості, без гри нема і не може бути повноцінного розумового розвитку. Гра – це іскра, яка запалює вогонь» [6].

Досвід роботи підтверджує, що використання музично-дидактичних ігор у роботі з дошкільниками допомагає їм краще зрозуміти і відчувати звуковисотність, динамічну палітру, розвиває почуття ритму, тембровий слух, сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу, оволодінню необхідними навичками в різних видах музичної діяльності.

У літературі, присвяченій дошкільному вихованню, наголошується, що музично-дидактична гра є засобом вивчення нового та закріплення вивченого матеріалу, а також засобом сенсорного виховання дітей, оскільки формує вміння розрізняти висоту, тембр, тривалість і силу звука [4]. Чимало вчених вважають музично-дидактичну гру набуттям комплексу вмінь і навичок.

Головне призначення музично-дидактичних ігор – формувати у дітей музичні здібності, в доступній ігровій формі допомогти їм зрозуміти співвідношення звуків за висотою, розвивати почуття ритму, тембровий і динамічний слух, викликати бажання діяти самостійно із застосуванням знань, отриманих на музичних заняттях. Музично-дидактичні ігри збагачують дітей новими враженнями, розвивають ініціативу, самостійність, здатність до сприйняття, розрізнення основних якостей музичних звуків. Педагогічна цінність музично-дидактичних ігор у тому, що вони відкривають перед дитиною шлях до застосування отриманих знань у життєвій практиці.

Як і будь-яка інша, музично-дидактична гра має включати розвиток ігрових дій, які підказуються розвитком музичних образів, літературним текстом пісні, характером звуків. В основі дидактичного матеріалу міститься завдання розвитку в дітей музичного сприйняття. Ігрова дія повинна допомогти дитині в цікавій для неї формі почути, розрізнити, порівняти деякі властивості музики, а потім і діяти з ними. Цим сфера ігрових дій обмежується, однак не виключає рухливість, змагання у гнучкості, швидкості, спритності. Музичні ігри взагалі поєднують у собі багато рис, властивих хороводним побудовам, рухливим іграм. Характер ігрових дій у музично-дидактичних іграх дуже своєрідний. Вони спонукають

дітей до співу, слухання, гри, танцю лише тоді, коли ці ігри прості, доступні і цікаві дітям.

Умовно можна відзначити деякі найхарактерніші *види й структури* ігор у зв'язку із розгортанням ігрових дій і постановкою дидактичних завдань. Найпоширеніша структура передбачає спокійне музикування і має характер змагання в умінні вслухатись у музику. Цей вид нагадує добре відомі *настільні* дидактичні ігри для розвитку почуття форми, кольору, об'єму предмета. Тут же відбувається розрізнення властивостей характеру музичного звучання. При цьому маються на увазі не тільки ігри-посібники (нотне лото, музичні скриньки, музичні східці тощо), а й *ігри зі співом та рухом*. Ігри ці відрізняються і за своїми ігровими діями і за сенсорним завданням: можливий різний ступінь домінування (то перших, то других) Наприклад, у грі «Тихо – голосно співаємо» діти повинні довільно посилювати і послаблювати звучання співу залежно від розвитку ігрових дій. Сенсорне завдання тут пов'язане із сприйняттям, розрізненням і відтворенням динаміки звучання. Дана гра побудована на основі добре відомої гри «Гаряче – холодно», але завдяки музичному оформленню набула іншого характеру. У ній якість виконання сенсорного завдання пов'язана з ігровою дією, а останнє впливає на переживання дітей і спонукає їх до кращого виконання динамічних відтінків, що не так легко дається в умовах навчання.

Більшість ігор цього типу потребує від дітей уваги, зосередженості. Багато з них побудовані як змагання у якості ритмічних оплесків («Кулачки й долоньки») у відгадуванні різноманітних музичних загадок («Чия це хатка?», «Хто це?», «На чому граю?») ігор типу музичної луни тощо.

Меншою мірою представлені ігри, що за своєю структурою наближаються до *рухливих*. Музично-дидактична гра завжди погребує слухової зосередженості. Тому в тих із них, які мають рухливий характер, елементи змагання мають бути за часом трохи віддалені від моменту виконання музичних завдань. Тоді увага дітей привертається послідовно до виконання дій, різних за характером. Припустимо, що на початку гри дається музична характеристика двох ігрових образів, контрастних за характером: вмисливців – рішучих, самовпевнених, і зайців –

обережних, уважних, не похлихливих. Ця характеристика розгортається по ходу гри «Мисливці і зайці». Характер змагання дітей виражається в тому, чия група краще передасть образ зображувальних персонажів. Це вдається тій групі, яка знайде характерні рухи, краще відтворить настрій музики, застосовуючи різні динамічні відтінки. Мисливці голосніше співають, голосніше карбують свій чіткий крок. Зайці знижують силу свого голосу і йдуть крадькома, обережною тихою ходою, і тільки після слова «лови» починаються змагання іншого характеру – із спритності і гнучкості. Отже, ці два епізоди, оформлені в ігрові дії різного характеру, відбуваються не водночас і контрастують між собою.

Третій тип ігор за характером схожий на *хороводні*. Вони мають риси народних ігор, їм властива варіантність, у них використовуються елементи імпровізованих рухів, а також щось на зразок рефрену, який весь час повторюється.

У музично-дидактичних іграх цього типу поєднуються рухи колективу, які є ніби тлом (ходять по колу, утворюють ворітця тощо), і дії ведучого, роль якого виконують по черзі усі діти («Здогадайся, хто співає», «Бубон з брязкальцями»). Але часто хороводні рухи в цих іграх виконують всі діти. Звичайно, дітей поділено на дві групи і між ними відбувається щось на зразок перетанцювання. Таким чином, структура музично-дидактичних ігор значно відрізняється залежно від її типу, характеру ігрових дій та співвідношення із сенсорними завданнями. Для першого і третього типу характерна спонтанність ігрових дій із реалізацією сенсорних завдань. Для другого – елемент ігрових завдань потребує відстроченості за часом від виконання завдань, втілених у спокійнішу ігрову форму.

Багаторічний досвід роботи з дошкільниками з музичного виховання переконує нас в тому, що будь-яка музично-дидактична гра (незалежно від типу й структури), методично правильно проведена, відіграє важливу роль у розвитку музичних здібностей дитини. Вміле її застосування в навчально-виховному процесі ДНЗ є одним із ефективних шляхів вирішення питань музичного виховання взагалі.

Annotation. *In the article the question is about the value of playing activity in musical development of under-fives.*

The question (problem) of development of musical capabilities of children of preschool age is lighted on the basis of the use of musically-didactics games.

An attempt to systematize the types(types) of musically-didactics games in connection with development of playing actions and raising of didactics tasks is done.

Keywords: *musical development, musical capabilities, didactics game, playing actions, under-fives.*

Список використаних джерел

1. Ветлугіна М. Розвиток музичних здібностей дошкільників в процесі музичних ігор. – М.: АПН МРСФРС. 1958.

2. Ветлугіна Н.О. Система естетичного виховання в дитячому садку. – К.: Рад. Школа, 1977. - 256с

3. Зінич Р., Кукловська В., Рудченко. Методика музичного виховання в дитяче садку. – К.: Музична Україна. 1974.

3. Орлова П. Роль музикально-дидактических ігор в музикальному розвитку дітей // Дошкольное воспитание. — 1984. - № 9.

4. Петрова Н. Музыкально-дидактические игры – середство розвитку музикальних способностей дітей // Дошкольное воспитание. – 1974. – №9.

5. Руководство играми детей в дошкольных учреждениях: из опыта работы / Сост. Е.Н. Тверитина, Л.С. Барсукова; под ред. М.А. Васильевой. – М.: Просвещение, 1986. – 112с С.79-84

7. Тараан І.М. Естетичне виховання молодших школярів на народних музичних традиціях. Дис. канд.пед.наук. – К.: 1994. – 239с.

8. Ушинский К.Д. Избранные педагогические сочинения: В 2-т / Под. Ред. А.И.Пискунова. – М.: Педагогика, 1978. – Т.І. - 557 с.